

7 Herziening

7.1 Regeling op hoofdlijnen

Hoofdstuk 8 van Boek 5 bevat de wettelijke regeling voor het **buitengewone rechtsmiddel** herziening van arresten en vonnissen. Het rechtsmiddel kan alleen worden aangewend in afgesloten strafzaken, dat wil zeggen dat een vonnis of arrest onherroepelijk is geworden doordat daartegen geen rechtsmiddel meer openstaat of er geen rechtsmiddel heeft opengestaan (zie art. 5.8.1 lid 1).

Het rechtsmiddel strekt ertoe om een met een onherroepelijk vonnis of arrest **afgesloten strafzaak te heropenen** zodat een nieuwe berechting kan volgen. Daarmee maakt herziening een uitzondering op de adagia van *res judicata* en *lites finiri oportet*. Het adagium van *res judicata* ziet op het gezag van gewijsde van een vonnis of arrest. De rechterlijke beslissing is bindend en dient te worden gerespecteerd. Het adagium van *lites finiri oportet* houdt voor het strafrecht in dat op een bepaald moment een einde moet komen aan een strafprocedure en dat een eenmaal door de rechter besliste strafzaak niet opnieuw ter discussie wordt gesteld. Beide adagia steunen op het beginsel van **rechtszekerheid**.⁶⁷

Daarnaast leidt het heropenen van een afgesloten strafzaak tot een inbreuk op het *ne bis in idem* beginsel (kort gezegd: het verbod van een tweede vervolging van dezelfde persoon ter zake van hetzelfde feit).⁶⁸ Een dergelijke uitzondering is dan ook alleen toelaatbaar in bijzondere omstandigheden. De wettelijke regeling van herziening bepaalt die bijzondere omstandigheden. Daarbij kent de wettelijke regeling twee vormen van herziening:

- 1) **herziening ten voordele** van de gewezen verdachte, geregeld in titel 8.1, en
- 2) **herziening ten nadele** van de gewezen verdachte, geregeld in titel 8.2.

Herziening ten voordele strekt er in de eerste plaats toe om bepaalde vergissingen in een strafprocedure die hebben geleid tot verkeerde eindbeslissingen van de strafrechter, ook als de strafzaak door drie rechterlijke instanties (rechtbank, gerechtshof en Hoge Raad) is beoordeeld, te kunnen herstellen, door de inhoud van het vonnis of arrest te herzien. Het gaat daarbij om vergissingen in de eindbeslissingen die voortkomen uit onbekendheid van de rechter met bepaalde gegevens ten tijde van het nemen van diens beslissing. Het moet gaan om gegevens die van zodanige aard en inhoud zijn dat, als de rechter wel met die gegevens bekend zou zijn geweest, zij het ernstig vermoeden in het leven roepen dat de rechter (op bepaalde punten) tot een ander oordeel zou zijn gekomen. Bijvoorbeeld tot vrijspraak in plaats van een veroordeling. De regeling is beperkt tot bepaalde beslissingen. Dat de rechter

⁶⁷ Zie o.m. P.H.P.H.M.C. van Kempen, *Heropening van procedures na veroordelingen door het EHRM*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 29, 314-315.

⁶⁸ Zie G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 1063. Zie ook P.H.P.H.M.C. van Kempen, *Heropening van procedures na veroordelingen door het EHRM*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 510. Al laat het in art. 68 Sr neergelegde *ne bis in idem* beginsel de 'inbreuk' toe via de formulering 'behoudens gevallen waarin rechterlijke uitspraken voor herziening vatbaar zijn'.

bijvoorbeeld op grond van alsnog gebleken gegevens tot een andere sanctie zou zijn gekomen, is geen grond voor herziening. Met herziening ten voordele kan er een nieuwe berechting worden gerealiseerd en kan de rechter de strafzaak opnieuw beslissen, maar dan met alle relevante informatie. Deze situatie wordt gereflecteerd in de wettelijke grond voor herziening van het **novum** (art. 5.8.1 lid 1 sub c). De herzieningsgrond van het novum biedt de mogelijkheid om **rechterlijke dwalingen** te redresseren, al is van een dwaling in strikte zin geen sprake nu het immers om gegevens gaat die niet aan de rechter bekend waren. Bekende rechterlijke dwalingen in veroordelingen als de Schiedammer parkmoord en de Hilversumse showbizmoord hebben via herziening ten voordele geleid tot vrijspraak, en in de Deventer moordzaak loopt na verschillende herzieningsverzoeken bij de Hoge Raad nog de beslissing of het tot herziening zal komen.⁶⁹

In de tweede plaats kan met herziening ten voordele worden bewerkstelligd dat wanneer verschillende rechters zich in verschillende strafprocedures over hetzelfde feitencomplex hebben uitgesproken en daarbij bewezenverklaringen hebben uitgesproken die niet met elkaar te verenigen zijn. Dit wordt ook wel aangeduid als herziening vanwege **conflict van rechtspraak**. (art. 5.8.1 lid 1 sub a).

In de derde plaats kan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in een zaak of beslissing tegen Nederland gewezen tot het oordeel zijn gekomen dat in een Nederlandse strafprocedure een of meer mensenrechten van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en daarbij horende protocollen is geschonden. Met de herziening ten voordele kan er voor worden gezorgd dat deze beslissing van het EHRM in de afgesloten strafzaak kan worden verwerkt als en voor zover herziening nodig is met het oog op rechtsherstel als bedoeld in art. 41 EVRM. Hierop ziet de wettelijke herzieningsgrond van de **uitspraak van het EHRM** (art. 5.8.1 lid 1 sub b).

Uit deze herzieningsgronden volgt reeds dat het buitengewone rechtsmiddel zowel het individuele belang van een gewezen verdachte dient, als het algemeen belang. Het algemeen belang bestaat eruit dat **rechterlijke dwalingen** in het geval van een novum of van niet met elkaar in overeenstemming te brengen bewezenverklaringen kunnen worden hersteld alsmede dat schending(en) van (een) mensenrecht(en) in de strafprocedure in het geval van de uitspraak van het EHRM kunnen worden geredresseerd.⁷⁰ De procureur-generaal bij de Hoge Raad dient te waken voor dit algemene belang; hij kan dan ook op eigen initiatief (ambtshalve) om toepassing van herziening ten voordelen vragen (zie art. 5.8.1 lid 1). Daarnaast kan de gewezen verdachte een aanvraag bij de Hoge Raad doen tot herziening ten voordele (art.

⁶⁹ Zie het overzicht van belangrijke herzieningszaken in J.S. Nan e.a., *Victa vincit veritas? Evaluatie Wet hervorming herziening ten voordele*, Den Haag: Boom juridisch 2018, p. 247-254 en Hoge Raad der Nederlanden, *Jaarverslag 2022*, Den Haag 2023, het onderdeel 'Herziening', te vinden op: < <https://www.hogeraad.nl/jaarverslag/parket-hoge-raad/herziening/>>.

⁷⁰ Zie o.m. P.H.P.H.M.C. van Kempen, *Heropening van procedures na veroordelingen door het EHRM*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 113, 133-136; G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 1062-1063.

5.8.1 lid 1). Artikel 5.8.2 kent een voorziening voor het geval de gewezen verdachte is overleden.

De Hoge Raad beslist of het tot herziening ten voordele zal komen. De wettelijke regeling bevat een uitgebreide beschrijving van de **procedure die verschillende strikte voorwaarden kent** voor het bepalen of sprake is van een van de drie genoemde herzieningsgronden. Deze procedurele waarborgen zijn nodig om niet te lichtvaardig tot herziening ten voordele over te gaan, omdat grote mate van zorgvuldigheid is gepast om een eenmaal afgesloten strafzaak te heropenen. De wettelijke regeling normeert zowel de procedure bij de Hoge Raad (art. 5.8.3-5.8.4, 5.8.9-5.8.24), als de daaraan voorafgaande voorbereidende procedure van het nader onderzoek door de procureur-generaal (art. 5.8.5-5.8.8). Deze voorbereidende procedure wordt toegepast bij herzieningsverzoeken ten aanzien van veroordelingen voor een of meer bepaalde ernstige misdrijven (omschreven in art. 5.8.5 lid 1) en strekt ertoe te onderzoeken of sprake kan zijn van een novum. De raadsman van de gewezen verdachte kan de procureur-generaal verzoeken om een dergelijk nader onderzoek. Wanneer dit verzoek is gedaan, kan de procedure bij de **Adviescommissie afgesloten strafzaken (ACAS)** in gang worden gezet (zie art. 5.8.6 lid 1). De wettelijke regeling kent voorts nog twee bepalingen om de belangen van slachtoffers te dienen (art. 5.8.25-5.8.26). Beveelt de Hoge Raad de herziening van een vonnis of arrest dan volgt in de regel nieuwe berechting door de strafrechter.

Herziening ten nadele maakt het mogelijk dat de Hoge Raad op aanvraag van het College van procureurs-generaal van het OM een afgesloten strafzaak waarin de verdachte is vrijgesproken of ontslagen van alle rechtsvervolging tot herziening door een strafrechter beslist (zie art. 5.8.27 lid 1). Dat kan alleen wanneer zodanige herziening in het belang van een goede rechtsbedeling is en een van de vijf gronden genoemd in artikel 5.8.27 zich voordoet. Deze gronden zijn kort gezegd het novum, zij het dat dit novum moet kunnen leiden tot een veroordeling wegens een levensdelict (art. 5.8.27 lid 1 sub a), de drie zogenoemde *falsa* (art. 5.8.27 lid 1 sub b, c en d) en de omkoping van de rechter (art. 5.8.27 lid 2). *Falsa* zijn in de wet benoemde situaties waarin sprake is van een onwaarheid, en welke onwaarheid heeft bijgedragen aan de vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolging.⁷¹ Ook voor de herziening ten nadele voorziet de wettelijke regeling in een procedure gericht op zorgvuldigheid, met daarin verschillende voorschriften die beogen te voorkomen dat niet te snel en te lichtvaardig herziening ten nadele wordt aangevraagd, zoals artikel 5.8.27 lid 4 dat bepaalt dat onrechtmatig verkregen bewijs waarbij een inbreuk is gemaakt op een recht van de gewezen verdachte wordt meegenomen in de beoordeling van de herzieningsaanvraag en kan fungeren als bewijs in de strafzaak.

⁷¹ De *falsa* zijn kort gezegd: 1) stukken waarvan na de beslissing blijkt dat zij vals zijn, 2) een getuige of deskundige die meened heeft gepleegd, en 3) verdachte heeft zich schuldig gemaakt aan omkoping, dwang, bedreiging of intimidatie.

In de rechtspraak wordt het buitengewone rechtsmiddel van **herziening ten voordele beperkt gebruikt**.⁷² Het vervult evenwel een belangrijke plaats in het stelsel van rechtsmiddelen in strafzaken. Het is een belangrijke manier om (vermeende) rechterlijke dwalingen te laten onderzoeken, opnieuw te laten beoordelen, te redresseren en aldus recht te doen. Het is daarmee een veiligheidsklep waarmee een rechtvaardige strafrechtspleging kan worden bewerkstelligd. Tegelijkertijd blijft herziening een buitengewoon rechtsmiddel voor uitzonderlijke gevallen en dat niet dient te worden tot een extra beroepsmogelijkheid.⁷³

De Hoge Raad heeft sedert invoering van de mogelijkheid tot herziening ten nadele **nog nimmer deze herziening bevolen**. In 2016 wees de Hoge Raad de enige aanvraag tot herziening ten nadele af.⁷⁴ Daarna is geen verzoek tot toepassing meer gedaan.⁷⁵

7.2 Wijzigingen ten opzichte van de bestaande regeling

Veel wijzigingen zien op het **aanpassen van de terminologie** in de wettelijke bepalingen om deze te laten aansluiten bij de terminologie van het nieuwe Wetboek van Strafvordering, zoals de vervanging van vonnis en arrest door eindvonnis en eindarrest overeenkomstig artikel 1.1.9 lid 1. Voorts zijn **vereenvoudigingen in formuleringen** doorgevoerd zonder daarmee inhoudelijke aanpassing mee te beogen.⁷⁶ Daarnaast is sprake van **enige herstructureringen** binnen en tussen bepalingen.⁷⁷

Naast deze soorten wijzigingen, kent de voorgestelde wettelijke regeling de volgende aanpassingen:

- In artikel 5.8.1 lid 2 zijn aan de opsomming van bepalingen van het Wetboek van Strafrecht toegevoegd de artikelen 37b en 77s Sr om de bepaling op één lijn te brengen met artikel 4.3.5 lid 2. Dit werkt overigens door in artikel 5.8.5 lid 5.
- In artikel 5.8.2 lid 5 wordt de psychogeriatrische aandoening toegevoegd aan de psychische stoornis en verstandelijke handicap.
- In artikel 5.8.9 lid 1 is de uitleg die de Hoge Raad aan artikel 464a lid 1 Sv heeft gegeven in HR 26 maart 2013, *NJ* 2013/208 gecodificeerd.⁷⁸

⁷² In 2022 zijn voor herziening ten voordele drie verzoeken tot nader onderzoek ingediend en waren nog vijf verzoeken uit eerdere jaren in behandeling, zie Hoge Raad der Nederlanden, *Jaarverslag 2022*, Den Haag 2023, het onderdeel 'Herziening', te vinden op: < <https://www.hogeraad.nl/jaarverslag/parket-hoge-raad/herziening/>>.

⁷³ Zie o.m. G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 1063.

⁷⁴ HR 8 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2520.

⁷⁵ Zie Hoge Raad der Nederlanden, *Jaarverslag 2022*, Den Haag 2023, het onderdeel 'Herziening', te vinden op: < <https://www.hogeraad.nl/jaarverslag/parket-hoge-raad/herziening/>>.

⁷⁶ Zie bijvoorbeeld de vervanging van de formulering 'de nog niet volbrachte vrijheidsstraf' in artikel 473 lid 1 Sv door de vrijheidsstraf die de verdachte 'nog dient te ondergaan' in artikel 5.8.18 lid 1. Zie ook *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1267.

⁷⁷ Een voorbeeld van een herstructurering is dat aan artikel 5.8.10 – dat inhoudelijk gelijk is aan artikel 465 Sv – een nieuw zesde lid is toegevoegd, maar dat lid is gelijk aan artikel 473 lid 4 Sv. Zie ook *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1259-1260.

⁷⁸ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1259.

- In de bestaande regeling kan de advocaat-generaal bij de behandeling door het gerechtshof van de strafzaak na herziening niet mondeling omstandigheden die een wettelijke strafverzwarringsgrond kunnen opleveren aan de tenlastelegging toevoegen (zie art. 476 lid 1 Sv dat de overeenkomstige toepassing van art. 312 Sv uitsloot). In artikel 5.8.21 lid 1 is deze uitzondering niet overgenomen. Dat komt doordat in Boek 4 geen onderscheid maakt tussen schriftelijke wijzigingen van de tenlastelegging en mondelinge toevoeging van strafverzwarende omstandigheden. Bovendien biedt artikel 5.8.23 hier bescherming.⁷⁹
- Artikel 5.8.26 is voor de wettelijke regeling van de herziening ten voordele nieuw, maar deze bepaling is inhoudelijk gelijk aan artikel 539 leden 3 en 4 Sv. Er is derhalve alleen sprake van het terugplaatsen van een bepaling die eerder ook al deel uitmaakte van de wettelijke regeling van herziening ten voordele.⁸⁰
- Andersom zijn twee bepalingen inzake schadevergoeding voor de gewezen verdachte (artikelen 482f lid 3 Sv en 482g lid 5 Sv) overgeheveld naar hoofdstuk 6 van Boek 6.⁸¹ Zij maken geen onderdeel uit van artikel 5.8.32 respectievelijk artikel 5.8.33.

7.3 Reacties op de voorgestelde regeling

In diens advies geeft de **Raad van State** aan dat in de wettelijke regeling '(...) enkele verbeteringen [zijn] doorgevoerd' en noemt vervolgens drie verbeteringen.⁸² Een daarvan betreft overigens een aanpassing die reeds in artikel 457 lid 1 sub b Sv is verwerkt, namelijk de uitbreiding van de herzieningsgrond van de uitspraak van het EHRM met uitspraken van het EHRM die met een veroordeling van Nederland gelijk kunnen worden gesteld.⁸³ Dit is derhalve geen verbetering die met het wetsvoorstel wordt gerealiseerd.

In de consultatieadviezen is niet ingegaan op de voorgestelde wettelijke regeling van herziening ten voordele. Over de voorgestelde wettelijke regeling van herziening ten nadele maakt alleen het **OM** een aantal opmerkingen. Het stelt aan de orde dat in artikel 5.8.29 lid 1 is bepaald dat bepaalde bevoegdheden niet tegen de gewezen verdachte worden aangewend. Dit is volgens het OM een onduidelijk criterium dat vragen oproept. Een te restrictieve uitleg kan ertoe leiden dat de mogelijkheid tot het doen van een aanvraag tot herziening ten nadele aanzienlijk wordt beperkt.⁸⁴ Dit leidt niet tot aanpassing van het voorgestelde artikel 5.8.29 lid 1, maar wel tot een toelichting op dit criterium in de memorie van toelichting.⁸⁵

⁷⁹ Zie *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1268-1269.

⁸⁰ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1272.

⁸¹ Zie *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1280-1281.

⁸² *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 4, p. 211.

⁸³ Met de Verzamelwet Justitie en Veiligheid, *Stb.* 2022/345. Zie voor kanttekeningen bij deze wettelijke uitbreiding M.A.P. Timmerman, 'Uitbreiding van de Nederlandse herzieningsregeling: erkenning van schending van het EVRM bij eenzijdige verklaring', *NTS* 2022/5, p. 291-303.

⁸⁴ Openbaar Ministerie, Advies wetsvoorstel tot vaststelling van Boek 5 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering, 24 juli 2018, p. 22-23, bijlage bij *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3.

⁸⁵ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1272-1273, 1277.

7.4 Analyse van de voorgestelde regeling

De wettelijke regeling van herziening ten voordele van artikel 456-481 Sv is met de Wet hervorming herziening ten voordele⁸⁶ in 2012 aanzienlijk aangepast. Deze wettelijke regeling is in 2018 **geëvalueerd** en de belangrijkste conclusie was dat de wettelijke regeling als **doeltreffend** kan worden aangemerkt. Volgens onderzoekers is namelijk een **beter balans** gevonden tussen enerzijds het bieden van rechtsbescherming tegen mogelijk onjuiste veroordelingen en anderzijds de rechtszekerheid die is gediend bij het respecteren van onherroepelijke rechterlijke beslissingen. Er worden dan ook **geen aanbevelingen** gedaan om de wettelijke regeling aan te passen.⁸⁷ Tegen deze achtergrond heeft de regering besloten dat in het wetsvoorstel is '(...) volstaan de tekst van de bepalingen af te stemmen op de terminologie die elders in het wetboek wordt gehanteerd; daarnaast zijn enkele kleine aanpassingen doorgevoerd.'⁸⁸ Eenzelfde benadering is gevolgd bij de wettelijke regeling van herziening ten nadele, omdat die in 2013 is ingevoerd met de Wet herziening ten nadele⁸⁹ en daarmee van betrekkelijk recente datum is.⁹⁰

Het voorgaande vindt bevestiging in de weergave in paragraaf 8.2 van de voorgestelde aanpassingen in de wettelijke regeling van herziening. De meeste wijzigingen zijn van redactionele aard en/of zien op herstructurering binnen of tussen bepalingen. Het aantal inhoudelijke wijzigingen is heel beperkt. Of met de bestaande wettelijke regeling van de herziening ten voordele de meest aangewezen regeling in het bestaande of het nieuwe wetboek voorhanden is, is een vraag die de afgelopen jaren in de literatuur en ook in het parlementaire debat aan de orde is geweest. Nu het voorstel ter zake geen ingrijpende wijzigingen bevat, gaan wij aan deze discussie voorbij. De voorgestelde wettelijke regeling geeft aanleiding tot het stellen van drie vragen.

In de rechtspraak is ten aanzien van de gronden voor herziening ten voordele de vraag opgeworpen of een **uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie** (hierna: HvJ EU) niet ook aanleiding zou moeten kunnen geven om een afgesloten strafzaak te heropenen via herziening ten voordele.⁹¹ Hoewel uit de rechtspraak van het HvJ EU volgt dat hiertoe geen verplichting voor de nationale rechter op grond van het Unierecht bestaat,⁹² beschouwt A-G Spronken het ontbreken van deze herzieningsgrond wel als een '**lacune**' in de wettelijke regeling van herziening ten voordele. Zij geeft de Hoge Raad dan ook mee om de wetgever te adviseren om de herzieningsgronden aan te passen.⁹³

⁸⁶ *Stb.* 2012/275.

⁸⁷ J.S. Nan e.a., *Victa vincit veritas? Evaluatie Wet hervorming herziening ten voordele*, Den Haag: Boom juridisch 2018, p. 165-167.

⁸⁸ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1250. Zie ook p. 1251.

⁸⁹ *Stb.* 2013/138.

⁹⁰ Zie *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1250 en p. 1272.

⁹¹ Zie de conclusie van A-G Spronken 19 februari 2019, ECLI:NL:PHR:2019:150, ov. 4.6, onder verwijzing naar literatuur.

⁹² HvJ EU 24 oktober 2018, zaak C-234/17, ECLI:EU:C:2018:853, r.o. 50-54. Voorts beroept het HvJ EU zich op het adagium van *res judicata* (waarover paragraaf 8.1).

⁹³ A-G Spronken 19 februari 2019, ECLI:NL:PHR:2019:150, ov. 4.6. De opmaat hiertoe geeft A-G Spronken reeds in haar conclusie van 13 februari 2018, ECLI:NL:PHR:2018:118, ov. 7.4.7.

De Hoge Raad volgt in zijn beslissing de lijn van het HvJ EU dat het Unierecht **een nationale rechter niet verplicht op een onherroepelijk geworden rechterlijke beslissing terug te komen vanwege een uitspraak van het HvJ EU** en oordeelt vervolgens dat een uitspraak van het HvJ EU niet kwalificeert als een novum.⁹⁴ De Hoge Raad laat zich niet uit over de suggestie van A-G Spronken.

Hoewel het EU-recht dus – ook volgens de Hoge Raad – niet ertoe dwingt herziening mogelijk te maken, zijn er redenen voor de nationale wetgever er wel een herzieningsgrond van te maken. Uit een latere uitspraak van het HvJ EU betreffende EU-recht kan blijken dat in Nederland iemand ten onrechte is veroordeeld. Die veroordeling is dan onjuist vanwege een verkeerde uitleg van Unierecht door de Nederlandse strafrechter. Dat kan een concrete regel betreffen (zoals in de aan de Hoge Raad voorgelegde zaak, waarin het ging om de uitleg van ‘geneesmiddel’) of een **fundamenteel recht uit het Handvest** voor de grondrechten van de Europese Unie. Herstel zou dan op basis van een latere uitspraak van het HvJ EU aangewezen kunnen zijn, in het bijzonder als de verdachte om prejudiciële vragen aan HvJ EU heeft gevraagd maar de Nederlandse strafrechter dat niet opportuun heeft geoordeeld.

Kortom, de benaderingen van het HvJ EU en de Hoge Raad bieden de wetgever dus wel de ruimte om, in het verlengde van de herzieningsgrond van artikel 5.8.1 lid 1 sub b inzake een uitspraak van het EHRM en de ratio daarvan, **een herzieningsgrond in het leven te roepen voor de gevallen waarin het HvJ EU zich zodanig uitsprekt over een fundamenteel recht** dat is neergelegd in het Handvest dat die uitspraak aanleiding geeft om een afgesloten strafzaak te heropenen. Daarmee zou de wettelijke regeling van herziening ten voordele het belang van het **waarborgen van fundamentele rechten** onderstrepen (vgl. ook art. 6 lid 1 VEU).⁹⁵ Voorts wordt daarmee recht gedaan aan de **beginselen van Unietrouw en loyale samenwerking**.⁹⁶ Daarbij zou wel de **voorwaarde** moeten worden gesteld dat verdachte in zijn strafzaak de rechter, althans in elk geval de Hoge Raad, vergeefs heeft verzocht een prejudiciële vraag over dat fundamentele recht aan het HvJ EU te stellen.⁹⁷ Met dit verzoek heeft de verdachte te kennen geven dat hij het oordeel van het HvJ EU wil betrekken in het nemen van een beslissing in zijn strafzaak. Wanneer de rechter dit verzoek afwijst, en het HvJ EU komt later met het hiervoor bedoelde oordeel over een fundamenteel recht, dan blijkt achteraf dat de prejudiciële procedure niet zijn werking kan hebben gehad in de zin van zowel het waarborgen dat het Unierecht ten volle wordt toegepast als het bieden van rechtsbescherming aan

⁹⁴ HR 9 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:546, NJ 2019/439 m.nt. Mevis, r.o. 4.3.2 resp. r.o. 4.4.3.

⁹⁵ Dit was ook een grondslag voor het introduceren van de uitspraak van het EHRM als herzieningsgrond in artikel 457 lid 1 sub b Sv, zie P.H.P.H.M.C. van Kempen, *Heropening van procedures na veroordelingen door het EHRM*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 107-109. Voorts wijst het HvJ EU in het verband van het beoordelen van een prejudiciële vraag in relatie tot de Oostenrijkse herzieningsprocedure op het belang van het waarborgen van fundamentele rechten die uit het Handvest voortvloeien, zie HvJ EU 24 oktober 2018, zaak C-234/17, ECLI:EU:C:2018:853, r.o. 37 en 45.

⁹⁶ Zie o.m. G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 1064; A-G Spronken in haar conclusie van 13 februari 2018, ECLI:NL:PHR:2018:118, ov. 7.3.7.

⁹⁷ Vgl. A-G Spronken 19 februari 2019, ECLI:NL:PHR:2019:150, ov. 4.3.

burgers.⁹⁸ Deze voorwaarde is daarmee vergelijkbaar met de voorwaarde van de herzieningsgrond van een uitspraak van het EHRM, want toepassing van die herzieningsgrond verlangt immers dat de veroordeelde na cassatie een klacht indient bij het EHRM.

Voorts kan worden overwogen ook herziening ten voordele mogelijk te maken voor **uitspraken van het HvJ EU waarin een bepaalde uitleg wordt gegeven aan (een bestanddeel van) een voorschrift uit een richtlijn of verordening** die maakt dat dit bestanddeel (in een strafbepaling waarmee het voorschrift uit de richtlijn is omgezet of in een bepaling van een rechtstreeks werkende verordening) niet bewezen kan worden verklaard, niet strafbaar is of dat het bewezenverklaarde niet kwalificeert onder dat bestanddeel, zodat verdachte zou zijn vrijgesproken of het Openbaar Ministerie niet ontvankelijk zou zijn verklaard als de rechter met die uitspraak bekend was geweest. Daarbij zou eveneens de **voorwaarde** moeten worden gesteld dat verdachte in zijn strafzaak heeft verzocht om het stellen van een prejudiciële vraag, en dat verzoek door de rechter is afgewezen. Een herzieningsgrond voor een dergelijke uitspraak van het HvJ EU zou vergelijkbaar kunnen zijn met het novum van artikel 5.8.1 lid 1 sub c.⁹⁹

Bij het vorenstaande moet worden bedacht dat de Tweede Kamer nog in 2022 met nipte meerderheid **een amendement** van de Kamerleden Van Nispen (SP) en Sneller (D66) **heeft verworpen** dat ertoe strekte herziening ten voordele van de verdachte mogelijk te maken vanwege een latere uitspraak van het HvJ EU.¹⁰⁰ Ook zou hiermee (een vorm van) rechtsdwaling worden geïntroduceerd in het systeem van herziening ten voordele. Dat een verkeerde of veranderde rechtsopvatting reden voor herziening zou kunnen zijn, is door de wetgever en de Hoge Raad echter steeds afgehouden (en datzelfde geldt voor een veranderde maatschappelijke opvatting).¹⁰¹ Vandaar de hierboven genoemde voorwaarde dat de verdachte rechtsuitleg van het HvJ EU moet hebben verzocht. Dan is niet zozeer rechtsdwaling van de strafrechter, maar eerder rechtspraak van een bovennationale rechter die de grond voor herziening vormt.

Evenals artikel 481 lid 2 Sv voorziet artikel 5.8.25 lid 2 in de mogelijkheid dat het slachtoffer het OM verzoekt om in kennis te worden gesteld van de beslissing van de Hoge Raad op de herzieningsaanvraag en van het eindarrest in de herzieningszaak. Deze bepaling roept twee vragen op.

⁹⁸ Zie HvJ EU 24 oktober 2018, zaak C-234/17, ECLI:EU:C:2018:853, r.o. 39-41.

⁹⁹ Vgl. A-G Spronken in haar conclusie van 13 februari 2018, ECLI:NL:PHR:2018:118, ov. 7.1 en 7.4.

¹⁰⁰ Met 79 stemmen tegen het amendement en 71 stemmen voor, zie *Handelingen II* 2021/22, nr. 97, item 7, p. 1. Zie nader over het amendement en de parlementaire behandeling ervan: J. Krommendijk & M.A.P. Timmerman, 'Schending EU-recht door rechter grond voor strijd met artikel 6 EVRM en strafrechtelijke herziening' (noot bij EHRM, 27122/14, Spasov t. Roemenië), *EHRC Updates* 2023, onder 9-11.

¹⁰¹ *Kamerstukken II* 2008/09, 32045, 3, p. 28; HR 12 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2653, NJ 2013/437 m.nt. N. Keijzer (Tongzoen II); HR 25 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:73, NJ 2013/548 m.nt. T.M. Schalken.

In de eerste plaats kan, net als bij informatierechten van Boek 1, hoofdstuk 5,¹⁰² **de vraag worden gesteld of de verantwoordelijkheid voor het indienen van het verzoek bij het slachtoffer moet worden gelegd**. Het verlangt immers een mondig slachtoffer dat, zeker nu herzieningsprocedures lang kunnen duren, zelf actief navraag blijft doen bij het OM naar de stand van zaken. En dat terwijl de herzieningsprocedure voor het slachtoffer een onzekere en minder gewenste uitkomst kan bieden, zoals de mogelijkheid van een vrijspraak, en daarmee kan leiden tot secundaire victimisatie. Een soortgelijk bezwaar kan worden gemaakt ten aanzien van de informatieplicht van artikel 5.8.25 lid 3. Brengt art. 1.1.4 ('Strafvordering heeft plaats op een wijze die recht doet aan de belangen van het slachtoffer') niet mee dat van een ander uitgangspunt moet worden uitgegaan.

In de tweede plaats kent artikel 5.8.25 lid 2 niet een expliciete bepaling dat **het slachtoffer in kennis wordt gesteld van de beslissing van de procureur-generaal** op het verzoek tot nader onderzoek.¹⁰³ Het slachtoffer dient ook de inhoud van deze beslissing te kennen, omdat de uitkomst van het nader onderzoek doorwerkt in het al dan niet succesvol zijn van een herzieningsaanvraag.

7.5 Samenhang met andere onderdelen van het wetsvoorstel

Het buitengewone rechtsmiddel van herziening van arresten en vonnissen ten voordele van de gewezen verdachte neemt in het gesloten stelsel van rechtsmiddelen een **eigen, maar essentiële plaats** in, ook is het aantal herzieningen ten voordele in de rechtspraak beperkt. De herziening ten nadele van de gewezen verdachte is een op zichzelf staande voorziening, die sedert de invoering daarvan nog niet door de Hoge Raad is toegepast.

¹⁰² Zie rapportage Boek 1, paragraaf 6.6.

¹⁰³ Datzelfde geldt voor artikel 481 lid 2 Sv, waarover G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 1080.

7.6 Opkomende vragen

Voorgestelde vragen:

- In zowel de rechtspraak als in de literatuur is de vraag opgeworpen of een uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ EU) een grond voor herziening ten voordele kan opleveren. Dient, gelet op het belang van het waarborgen van fundamentele rechten zoals neergelegd in het Handvest, de beginselen van Unietrouw en loyale samenwerking en de ratio van de prejudiciële procedure, onder omstandigheden herziening ten voordele mogelijk te zijn op basis van een uitspraak van het HvJ EU?
- Mag worden verlangd dat het slachtoffer zelf informeert bij het Openbaar Ministerie naar de beslissing van de Hoge Raad op de herzieningsaanvraag en naar het eindarrest in de herzieningszaak? Of dienen in artikel 5.8.25 lid 2 de woorden 'op zijn verzoek' te worden geschrapt zodat het OM het slachtoffer ambtshalve en tijdig in kennis stelt?
- Dient in artikel 5.8.25 lid 2 te worden bepaald dat het slachtoffer in kennis wordt gesteld van de beslissing van de procureur-generaal op het verzoek tot nader onderzoek vanwege de betekenis van deze beslissing voor het al dan niet succesvol zijn van de herzieningsaanvraag?